

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 9
2024

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 9

Рівне, 2024

Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти.
Випуск 9. Рівне : РДГУ, 2024. 106 с.

Головний редактор :

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчий редактор :

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної колегії :

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Юрчук Олена Сергіївна – здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 053 «Психологія».

*Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ
(протокол № 4 від 25 квітня 2024 року).*

них; мотивувати до мовлення, спілкуючись з нею з активним відкритим цілеспрямованим інтересом [3].

Висновки. Початок раннього супроводу дитини з ДЦП, систематичний медико-педагогічний вплив буде провідником до часткового одужання і нормалізації різних функцій (що можуть бути досягнуті в 60 - 70% випадків до дво-трирічного віку).

Список використаних джерел

1. Логопсихологія : навчальний посібник. 2-ге вид. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак ; ред. М. К. Шеремет. Київ : Знання, 2012. 293 с.
2. Потапова Л. В. Корекційні завдання для дітей із затримкою мовленнєвого розвитку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2011. №5. С. 22-38.
3. Рання логопедична корекція : навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Каф. спец. та інклюзивної освіти; уклад. Л. А. Черніченко. Умань : Візаві, 2020. 50 с.
4. Ханзерук Л. О. Сучасні підходи до психолого-педагогічної корекції розвитку дітей з ДЦП. *36. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету: Вип. VII*. 2007. С. 326–29.
5. Чеботарьова О. В. Коваль Л. В., Данілавичюте Е. А. Дитина із церебральним паралічем . Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40с.

УДК159.922.6:[159.928:82]

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Рожко Олена, здобувач ОС «магістр»

спеціальності 053 «Психологія», 1 курс, РДГУ

Науковий керівник: Безлюдна В.І., канд.пед.наук, професор

Постановка проблеми. Літературна творчість в підлітковому та юнацькому віці має свою специфіку, зумовлену віковими та психологічними особливостями. Для неї характерна підвищена емоційність, експресивність, прагнення до самовираження. Молоді люди в цьому віці часто звертаються до таких жанрів, як поезія, есе, щоденники, в яких мають можливість відверто говорити про свої почуття та переживання. Водночас їх творам може бракувати зрілості, глибини та досконалості форми. Тобто психологи, що займаються проблемою здібностей до словесної творчості дітей, відзначають не лише індивідуально-психологічні, але і вікові особливості їхнього прояву.

Метою дослідження є теоретичний аналіз розвитку літературних здібностей в підлітковому та юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу дослідження. А. Шамне вказує на те, що виховання і освіта молодого покоління в українському суспільстві сьогодні ставлять перед ним завдання глибшого розуміння розвитку молодих людей у час, коли відбуваються значні соціально-економічні та культурні зміни. Представники підлітково-юнацького віку (від англ. «adolescence» – отроцтво), особливо чутливі до змін у взаємодії між індивідом, суспільством та культурним середовищем. У їхньому розвитку особливо відчутні суперечності, що супроводжують становлення особистості в динамічному світі. Це проявляється у складному взаємозв'язку між суспільними та індивідуальними аспектами гармонійної взаємодії соціалізації та індивідуалізації, процесами ідентифікації та відмежування, колективізму та особистісного розвитку [7].

Специфічний прояв літературних здібностей властивий вже дітям молодшого шкільного віку, але найвищого рівня проявів досягає в юнацькому віці і полягає у схильності до літературної творчості (поетичної або прозової). Літературні творчі здібності виявляються

на потенційному, актуальному і передпрофесійному рівнях у формі поєднання інтересу до художньої літератури і проявів власної творчості у різних формах [3].

А. Шамне визначено, що розвиток сучасного тинейджера (учні 6-11 класів) – це процес творчого самовизначення у культурі: з одного боку – це творче засвоєння, з іншого – створення й примноження креативного потенціалу роду, актуалізація невиявлених, прихованих можливостей творчої діяльності людства, перетворення («співавторство») змісту культури. У нових соціокультурних умовах сучасний тип отроцтва – це вікова група, яка (як і людство загалом) історично розвивається та універсалізує родові здатності людства [7].

Спираючись на ідею про становлення у психічному розвитку такого особистісного утворення як суб'єктивність (внутрішній світ), в якості механізму її надбання Н. Токарева та А. Шамне називають змінення форм взаємодії (співбуття, буття разом) дитини у період дорослішання із соціальним оточенням, дорослими шляхом ототожнення із ними (становлення співбуття) і відособлення від них (реалізація самобутності). У цьому віці виокремлюють певні ступені розвитку суб'єктності: поживавлення, одухотворення, персоналізація, індивідуалізація та універсалізація, що зумовлюють усвідомлення дитиною свого духовного життя, бажань та вмінь, а також осмислення духовних ідей індивідуального життя [6].

Результати аналізу О. Малихіної праць багатьох науковців показали, що істотне значення для літературних здібностей школярів має співвідношення в їхній інтелектуальній діяльності наочно-образних і словесно-логічних компонентів. Однак від цього залежить не рівень розвитку здібностей, а тільки їхня індивідуальна своєрідність. Як компоненти автором визначені наступні [2]:

- вразливість, або поетичне сприймання предметів і явищ дійсності; поетична пильність, що дозволяє бачити явища, людей з іншого боку, що вислизає від звичайного ока;
- гарна пам'ять, як образна, так і словесно-логічна, здатність силою мислення й уяви створювати нові оригінальні образи і сюжети;
- легкість виникнення творчих станів, зокрема співпереживання;
- багатство словникового запасу, почуття мови, асоціативне багатство слова.

Таким чином, можна стверджувати, що дані компоненти є основними в структурі здібностей до літературної творчості, саме їх наявністю і ступенем розвитку буде визначатися можливість і успішність літературно-творчої діяльності людини.

Період підліткового та юнацького віку є сенситивним для розвитку творчих здібностей. У цей час, на фоні глибоких особистісних і індивідуальних змін, формуються важливі аспекти самоідентифікації. Пріоритети самовдосконалення та самореалізації стають важливішими, в той час, як стереотипне мислення та конформізм відступають на другий план. Це створює ідеальні умови для активізації творчих і креативних потенціалів серед учнів старших класів. Численні науковці психологи, які працюють у сфері вікової психології та психології особистості (М. Варій, Т. Дуткевич, Є. Карпенко, О. Столяренко, О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та інші) зазначають, що в цей період інтенсивного розвитку набувають вольові риси: наполегливість, завзятість у досягненні мети, вміння долати перешкоди і труднощі, здатність до цілеспрямованої вольової діяльності.

І. Гречуха надає характеристику таких психічних властивостей підлітків та юнаків щодо структури літературних здібностей, які пов'язані з особливостями сприймання дійсності, збереження в пам'яті, творчу її інтерпретацію і створення художніх образів та втілення цих образів в літературно-художню форму. Таким чином, основними складовими літературних здібностей є: поетичне сприйняття дійсності, гарна образна та емоційна пам'ять, художня спостережливість, образне мислення та творча уява, точна і наповнена художніми образами мова [1].

Згідно з концепцією Ж. Піаже підлітковому віку характерний розвиток мислення на рівні формальних операцій, цей рівень вимагає від дитини вміння формулювати, перевіряти і оцінювати гіпотези, що пов'язані з навколишнім світом, який постійно висуває перед дитиною нові проблеми й вимагає від неї мисленнєвого пристосування. Відчуття і сприймання підлітка розвиваються й функціонують в органічному взаємозв'язку. Удосконалення чутливості відчуттів знаходить своє відображення у повноті та детальності сприймань. Тоншими і

диференційованішими стають відчуття, змістовнішими – сприймання. Все це призводить до трансформації процесів відчуття та сприймання у цілеспрямовані сенсорні та перцептивні дії.

Підлітки відрізняються пізнавальною активністю, появою нових мотивів навчання, що дає змогу самостійною творчо працювати, інтенсивно розвивати творче мислення, яке впливає на всі інші пізнавальні процеси та інтелект загалом. У цей віковий період також відбуваються зміни й в розвитку самосвідомості, активності становлення особистості. Активно формуються самосвідомість та самооцінка, виникає підвищений інтерес до оцінки оточенням своїх особистісних якостей. Виділяють її з-поміж контактного оточення. При цьому важливим є не лише врахування високих результатів у діяльності, але також якісної своєрідності її виконання у порівнянні з іншими людьми [1].

Впродовж підліткового віку поступово відбувається розвиток аналітико-синтетичної діяльності, що пов'язано з виникненням інтересу до фактів, знаходження їх причинного пояснення, вміння виділяти головне, істотне, вміння обґрунтовувати та доводити правильність своїх думок, робити узагальнення. За Р. Павелківим підлітки формують модель власної особистості, через яку визначають своє ставлення до себе та інших. У юнацькому віці змінюється ситуація формування «Я». Зосередження уваги на деяких важливих інших одночасно формує психологічну ситуацію невизначеною, непослідовною внутрішньо конфліктною. Неусвідомлене бажання видалити ідентифікацію дитини або нав'язаних дорослими ідентифікацій активізує почуття власної неповторності.

Мова відіграє ключову роль у розвитку самосвідомості підлітків, виступаючи як засіб регуляції їхнього внутрішнього та зовнішнього життя. У цей період словник підлітків активно розширюється, вони накопичують досвід у використанні різноманітних мовних конструкцій, а їх мовлення стає складнішим на граматичному та синтаксичному рівнях. Мовлення стає більш абстрактним, підвищення загального рівня когнітивного розвитку також сприяє удосконаленню письмового мовлення, яке стає ближчим до літературної мови та краще висловлює абстрактні ідеї. Загалом, у підлітковому віці відбувається значний перехід від зовнішніх дій до внутрішніх ментальних процесів, розширюється спектр способів створення ментальних образів, зокрема через розвиток мовленнєвих здібностей, з особливим акцентом на внутрішнє мовлення. Уявлення стають більш контрольованими та цілеспрямованими, що дозволяє формувати уявні образи об'єктів чи ситуацій, які підліток ще не сприймав безпосередньо. Ці навички є важливими як для творчого, так і для більш традиційного відтворення образів.

Тобто підлітки характеризуються підвищеною емоційністю, прагненням до самовираження та самоствердження, пошуком власної ідентичності. Саме через літературну творчість вони мають можливість виразити свої переживання, дослідити свій внутрішній світ та встановити діалог з навколишніми. У підлітковому віці літературні здібності набувають особливого значення, оскільки цей період є сенситивним для їх розвитку. В. Павленко стосовно підліткового віку зазначає, що «креативність є загальною властивістю особистості, яка проявляється під час творчого процесу як здатність породжувати різноманітний, соціально важливий, оригінальний продукт і продуктивні шляхи його застосування...» [5].

Таким чином, сенситивність підліткового віку для розвитку літературних здібностей проявляється у тому, що підлітковий вік є найбільш сприятливим періодом для цього, враховуючи ряд психологічних особливостей. У цьому віці активно розвивається абстрактне мислення, творча уява, здатність до рефлексії. Підлітки мають високу пізнавальну активність, прагнуть до експериментування та пошуку нового. Все це створює сприятливе підґрунтя для літературної творчості.

У період юнацтва стійкими виявляються бажання на основі поведінкових моделей передбачати інтелектуальні та вольові якості інших людей, риси особистості, життєві плани та мрії з опорою на ідеали. Багато молодих людей вважають себе дуже сприйнятливими в цьому відношенні і схильні робити висновки про людей на основі їхніх вражень і властивостей. Вікові зміни у сприйнятті інших стосуються також самосприйняття та самосвідомості. У цей момент юнаки схильні підкреслювати свою індивідуальність і відмінності від інших [4].

У юнацькому віці літературні здібності продовжують розвиватися та набувають нових якісних характеристик. Юнаки та дівчата мають вже більший життєвий досвід, ширший кругозір, вищий рівень інтелектуального розвитку. Вони здатні створювати більш зрілі та глибокі за змістом літературні твори, експериментувати з різними жанрами та стилями.

Основними в структурі здібностей до художньої творчості вважаються такі компоненти, як: культура сприймання, високий ступінь розвитку уяви і естетичного почуття. При дослідженні літературних здібностей у старшому шкільному віці О. Малихіна виділила наступні їх складові як у пізнавальній, так і особистісній сферах висока пізнавальна активність щодо художньої літератури; емоційно забарвлений інтерес до художніх літературних творів; здатність до логічного мислення на образному матеріалі; синтетичний стиль інтелекту, який переважає над аналітичним; висока інтровертивність; емоційна лабільність; зосередженість на літературній роботі; підкореність духовній мотивації; захопленість роботою.

Основний етап соціалізації молоді юнацького віку характеризується, загалом, закінченням навчання в школі та переходом до професійної діяльності. На цьому етапі основна форма діяльності – це освітня, але з перспективою на професійну трудову діяльність. Також потрібно враховувати характерні для цього віку дозвільну діяльність та спілкування. Саме на цьому етапі соціалізації відбувається професійна орієнтація, визначаються цілі, способи досягнення необхідної професійної кваліфікації, побудови подальшого життя, що грає вирішальну роль в процесі соціалізації особистості в цьому віці.

Тому для деяких юнаків та дівчат літературні здібності можуть стати важливим фактором професійного самовизначення. Навіть якщо літературна творчість не стане професією, вона може залишатися важливою сферою самореалізації особистості протягом життя. Тобто порівняно з підлітками, літературна творчість юнаків характеризується більшою усвідомленістю, аналітичністю, прагненням до філософського осмислення дійсності. Юнаки більш критично ставляться до своїх творів, прагнуть до досконалості форми та змісту, їх твори відзначаються багатством словникового запасу, образністю, метафоричністю, глибиною думки.

Висновки. Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що літературні здібності є складним та багатокомпонентним утворенням, яке містить як загальні, так і специфічні здібності, а їх розвиток відіграє важливу роль у підлітковому та юнацькому віці, сприяючи формуванню творчої особистості, здатної до самовираження та самореалізації в літературній діяльності.

Список використаних джерел

1. Гречуха І.А. Дослідження розвитку літературних здібностей та обдарованості в ранньому юнацькому віці. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Психологія обдарованості*, 2015. №4 (11). С. 311-317.
2. Малихіна О.Є. Основні підходи до визначення структури літературних здібностей у загальній та віковій психології. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 2012. Вип. 39. С. 103-110.
3. Мудрак М.А., Коваль О.Є., Ярошук М.В. Розвиток здібностей до літературної творчості у старшокласників. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*, 2023. №13(27). С. 977-989.
4. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Вид. 2-е, стер. Київ : Кондор, 2015. 469 с.
5. Павленко В.В. Особливості розвитку креативності дітей підліткового віку. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: збірник наукових праць / за заг. редакцією проф. Вітвицької С.С., доц. Колесник Н.Є.* Житомир : ФОП Левковець, 2017. У 2-х ч. Ч. I. С. 89-94.
6. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ, 2017. 548 с.

7. Шамне А.В. Теорія і практика психосоціального розвитку особистості у підлітковому та юнацькому віці: Автореф. докт. психол. наук. 19.00.07.НАПНУ. Інститут психології імені Г. С. Костюка. Київ, 2015. 45 с.

УДК 159.922.6 : 316.61

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Солоп Тетяна, здобувач ОС «магістр»

спеціальності 053 «Психологія», 1 курс, РДГУ

Піонтковська Д.В., канд. психол.наук, доцент

Постановка проблеми. Нині, в умовах воєнного стану та військової агресії країни-терористки особливого значення набуває формування не лише громадянської, а й національної самосвідомості особистості. Любов до рідної землі, свого народу сприяє усвідомленню себе громадянином України, суб'єктом історичного процесу відродження нації.

Повертаючись до років початку незалежності варто звернутися до дослідження проведеного напередодні референдуму – восени 1991 року щодо національного самовизначення. Участь в опитуванні взяли 1493 з 9 закладів вищої освіти з різних регіонів України. В результаті отриманих відповідей вдалося встановити поділ студентів на 3 групи. До першої групи належали респонденти з досить міцними, всталеними у часі національними переконаннями. До другої були віднесені респонденти, інтерес яких до національних проблем лише прокинувся під тиском подій сучасності. Їх співвідношення було приблизно у пропорції 2:5. Третю ж групу студентів (близько третини) склали респонденти, які перебували ще у стані пошуку, початку національного самовизначення. Уявлення цих студентів про національні процеси ще були розмиті, невиразні. Вони шукали відповіді на поверхні і ще не готові були до заглиблення самостійної праці над витоками своїх національних почуттів.

Сьогодні ситуація дещо краща, проте потребує активного розвитку національної самосвідомості молоді. Минулорічне опитування довело, що для більшості студентів південного, південно-східного та східного регіонів характерним є процес формування переважно національної свідомості, який передусь розвитку в них національної самосвідомості і є його початковою фазою. На цій фазі національні почуття лише пробуджуються під впливом ідей національного відродження, на відміну від студентів Західної України, у яких національна самосвідомість розвиненіша, що пояснюється сприятливими суспільними та сімейними обставинами.

Формування національної самосвідомості передбачає засвоєння молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, культури), відчуття своєї причетності до розбудови української державності, патріотизму, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю свідомості [4].

Упродовж тривалого часу державна політика у сфері виховання молоді була спрямована на те, щоб зруйнувати національну самосвідомість, увесь національно-культурний устрій життя українців, спрямувати в забуття історичну пам'ять, знищити українські народні традиції, мораль, мову, побутові звичаї. Нині все це потребує переосмислення національної суті й характеру виховання, відновлення його відповідно до сучасних вимог як цілісної системи, завдяки якій молоде покоління оволодіває досягненнями попередніх поколінь, пізнає соціетальний спадок рідного народу, його національний характер, своєрідність способу світосприймання, національний спосіб мислення [7].

З огляду на актуальність зазначеної проблеми особливої уваги набуває проблема національної самосвідомості студентської молоді.

Тому *метою дослідження* є теоретичний аналіз розвитку національної самосвідомості студентської молоді.

ЗМІСТ

Архипова Юлія Умови та особливості психологічної готовності юнаків до батьківства.....	3
Галело Тетяна Адаптація внутрішньо переміщених осіб як психологічна проблема	5
Грицюк Карина Вплив участі у бойових діях на психоемоційний стан військових збройних сил України	8
Данильченко Олександр Психологічні особливості впливу інтернет-технологій на студентську молодь.....	11
Дульнєва Анна Особливості емоційного самопочуття дітей під час війни.....	13
Ільчук (Смик) Олена Сутність поняття «емоційна стійкість» у психолого-педагогічних дослідженнях.....	15
Коновалов Артем Передумови психологічної реабілітації працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах війни.....	16
Косяк Тетяна Емоційна регуляція станів дітей дошкільного віку методом терапії іграшкою.....	20
Котяш (Ряба) Леся, Безлюдна Валентина Ставлення молоді до представників нетрадиційної орієнтації.....	22
Марковець Юстина Особливості психологічної готовності особового складу військ (сил) ЗСУ до участі в бойових діях	25
Мартинюк Ольга Шляхи подолання стресу в підлітковому віці	27
Маснюк Тетяна Психологічні особливості прояву тривожності в юнацькому віці під час війни	29
Масюк Василина Психодіагностика агресивності у молодшому підлітковому віці.....	32
Мацкевич Ольга Вплив емоційної сфери на активність особистості в юнацькому віці	33
Мельничук Оксана Психологічні аспекти інформаційного впливу на населення під час війни	36
Миронець Ірина Психологічні особливості емоційної сфери в підлітковому віці...	38
Натина Ганна Підходи до вирішення проблеми запобігання професійному вигоранню	41
Пантелюк Марія Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності студентів	43

Панько Аліна Катерина Психологічні чинники вибору професії старшокласниками.....	46
.....	
Парчук Софія, Юрчук Олена Відновлення психічного здоров'я особистості засобами арт-терапії	48
Пацкова Галина Психологічні особливості реабілітації військовослужбовців, які пережили посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).....	51
Пермінова Наталія, Яцюк Наталія Психологічні методи управління персоналом як чинник підвищення його ефективності.....	55
Поліщук Максим Особливості розвитку міжособистісної комунікації в юнацькому віці	57
Польняк Ольга Поняття «травматичного стресу» в психолого-педагогічній літературі та його особливості.....	59
Попружок Софія Специфіка корекції мовлення у дітей з ДЦП.....	62
Рожко Олена Особливості розвитку літературних здібностей в підлітковому та юнацькому віці.....	64
Солоп Тетяна, Піонтковська Діана Теоретичний аналіз розвитку національної самосвідомості студентської молоді.....	68
Стащук Анна Детермінація психоемоційної сфери особистості природними чинниками.....	71
Тадесв Гордій Роль невербальної комунікації в процесі продажу.....	76
Тулупов Сергій Подружжя психологічна сумісність як фактор благополуччя і щастя родини	78
Хома Людмила Формування медіагігієни українського юнацтва у період війни	81
Чорноус Яна Класифікація синдрому дитячого аутизму.....	85
Шалівський Павло Особливості переживання дитиною кризи в сім'ї	90
Юдко Вікторія Сутність психологічної готовності особистості до участі у бойових діях та її детермінації	92
Юрчук Олексій, Кравчук Анна Дитячо-батьківські взаємовідносини як провідний чинник розвитку ідентичності дитини.....	94
Юрчук Олена, Рижа Мирослава Робота психолога закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану.....	96
Юрчук Олена, Стеблюк Яна Феномен життєстійкості у поглядах вітчизняних та зарубіжних вчених	99